

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

นางสาวอินสชา ดั่งเหมือน¹

นางสาวหนึ่งฤทัย สุขนครส²

ศาสนาพุทธเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดศาสนาหนึ่ง โดยศาสนาพุทธมีอายุมากกว่า ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในชมพูทวีปและมีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของศาสนา ศาสนาพุทธมีหลากหลายนิกายแต่นิกายหลักที่ได้รับความนิยมอยู่ ๒ นิกาย คือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน โดยนิกายเถรวาทเป็นนิกายที่เก่าแก่ที่สุดในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นนิกายที่ยึดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทั้งถ้อยคำ เนื้อความ ตลอดจนรักษาภาษาเดิมไว้ คือ ภาษาบาลี ส่วนนิกายมหายานมีแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสิ่งมีชีวิตในโลกให้พ้นทุกข์

พระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนา หมายถึงบุคคลผู้ที่ปรารถนาพระโพธิญาณเพื่อจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เช่น ซับ เซอคง รินโปเซที่สอง, แมท ลินเดน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า พระโพธิสัตว์ปฏิญาณตนว่าจะทำงานเพื่อความหลุดพ้นของเหล่าสรรพสัตว์ ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของพวกท่านจึงไม่ใช่แค่การบรรลุการตรัสรู้เพื่อตนเองเท่านั้น แต่เพื่อช่วยให้สรรพสัตว์ทั้งหลายบรรลุการตรัสรู้ด้วย ซึ่งทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานต่างก็เชื่อว่า มีพระโพธิสัตว์เป็นจำนวนมาก พระโพธิสัตว์มาจากคำว่า “โพธิ” หมายถึง ความรู้แจ้งเห็นจริงในทุกสิ่ง และ “สัตว์” หมายถึง แก่น สาระ และ ปัจจัย ตามคติพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานพระโพธิสัตว์มีหน้าที่ช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์และบรรลุนิพพาน โดยพระโพธิสัตว์ในคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นมีมากมายเปรียบเสมือนเม็ดทรายในมหาสมุทร และในบทความเรื่องนี้จะกล่าวถึง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งในศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่มีรูปจำลองและจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร รูปแบบจำลองที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานคติชนวิทยาพบที่วัดเวียงอำเภอยะลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาคใต้ของประเทศไทยรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พบมากบริเวณจังหวัดยะลา อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอเมืองฯ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอยะลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะประติมากรรมชิ้นเอกซึ่งพบในอำเภอยะลา คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ๒ กร หรือพระโพธิสัตว์ปัทมปาณี ซึ่งพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร มีความหมายว่า พระโพธิสัตว์มาจากคำว่า โพธิ หมายถึงความรู้แจ้งเห็นจริงในทุกสิ่งและคำว่า สัตว์ หมายถึง แก่นสาระและปัจจัยซึ่งตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานพระโพธิสัตว์มีหน้าที่ช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์และบรรลุไปสู่นิพพาน

อวโลกิเตศวร ซึ่งแปลได้คือผู้มองลงเบื้องล่างด้วยความเมตตากรุณาอันยิ่งใหญ่คุณสมบัติคือมหากรุณาเพราะว่าพระองค์ทรงปฏิเสธที่จะไปนิพพานเพื่อประสงค์จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหมดให้หลุดพ้นจาก

¹ นักวิชาการ ปฏิบัติการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

² นักศึกษา สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ความทุกข์ยากเสียก่อน โดยที่พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรถือกำเนิดมาจากพระธยานิพุทธพระอมิตาภะ (เป็นพระธยานิพุทธะที่ประทับในแดนสุขาวดี ซึ่งเป็นพุทธเกษตรแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก พระองค์มีรูปร่างเป็นสีแดง นับถือกันมากในนิกายสุขาวดี ควบคู่กับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิม) โดยที่พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีหน้าที่ปกป้องดูแลสัตว์โลกในปัจจุบันหรือภวัตรกาลปัจจุบันกว่าจะมีพระพุทธรูปเจ้าองค์ใหม่มาตรัสรู้จึงจะหมดอายุของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบที่วัดเวียงอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีการสันนิษฐานว่าเป็นพระโพธิสัตว์แบบปัทมปาณี หมายถึง อวโลกิเตศวรผู้ถือดอกบัวโดยที่ดอกบัวจะเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจซึ่งเป็นอำนาจที่ได้รับจากพระธยานิพุทธอมิตาภะ

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี เป็นประติมากรรมสำริด ส่วนองค์ท่อนบนของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ศิลปะศรีวิชัย พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี ส่วนพระนาม “ปัทมปาณี” แปลว่า “ผู้ถือดอกบัว” ศิลปะสมัยศรีวิชัย อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ พบในเมืองไชยา ซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองโบราณที่สันนิษฐานกันว่าเคยเป็นที่ตั้งหรือศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเจริญขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ ปัจจุบันมีจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เป็นหนึ่งในประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่สวยงามและเป็นที่รู้จักมากที่สุดในประเทศไทย

ประติมากรรมจำลองพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

จัดแสดงห้องลูกปัดและเครื่องประดับ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร สถาบันทักษิณคดีศึกษา

ลักษณะของประติมากรรม ประติมากรรมที่พบ สูง ๖๓ เซนติเมตร ทำจากสำริด เป็นภาพครึ่งตัวบน ตั้งแต่ส่วนเหนือสะดือของบุคคลยืนเอียงภายในท่าตรีภังค์ ใบหน้ากลมมน มีคิ้วสั้นนูนโค้ง จมูกโด่ง ปากจีบเป็นกระจับ และแววตาเหลือบมองลงต่ำ สวมเครื่องประดับศีรษะคาดว่าเป็นชฎามงกุฎ ส่วนยอดหักหายไป ประดับร่างกายด้วยสร้อยประคำ, สร้อยคอ, ต้นแขนสวมพาดูร์ด และผ้าเฉียงบ่าบนไหล่ด้านซ้าย คล้องทับด้วยสายยัชโญปวีตประดับหัวกว้าง ประติมากรรมแตกหักสูญหายที่แขนขวาส่วนศอกลงไป ลวดลายเครื่องประดับคล้ายกับประติมากรรมในชวาภาคกลางอันเป็นการสนับสนุนหลักฐานจากจารึกหลักที่ ๒๓ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสกุลวงศ์ของกษัตริย์แห่งศรีวิชัย (ไชยา) และราชวงศ์ไศเลนทร์ในชวาภาคกลาง กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔

พระโพธิสัตว์กับความเชื่อในศาสนาพุทธมหายาน คำว่า มหายาน แปลว่า พาหนะที่ใหญ่ เป็นคำเรียกที่อาศัยการเปรียบเทียบ จากคำว่า หินยาน ซึ่งแปลว่า พาหนะที่เล็ก ๆ มหายานยังมีความหมายว่า “ยานที่สูงที่สุด” ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน คำว่า มหายาน ไม่เพียงแต่เป็นยานใหญ่และสูงสุดเท่านั้น หากเป็นยานที่รื้อขนสรรพสัตว์ได้ทุกประเภททุกวัย รวมทั้งสัตว์โลกทุกรูปนาม เพื่อไปสู่พระนิพพาน พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของพุทธศาสนานิกายมหายาน เนื่องจากหลักสำคัญของพระพุทธรูปฝ่ายมหายาน คือหลักแห่งพระโพธิสัตว์ภูมิ ซึ่งเป็นหลักที่พระพุทธรูปฝ่ายมหายานแต่ละนิกายยอมรับนับถือ มหายานทุกนิกายย่อมมุ่งหมายโพธิสัตว์ภูมิ ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้บรรลุพุทธภูมิ บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่จะบรรลุถึงพุทธภูมิได้ ต้องผ่านการบำเพ็ญจริยธรรมแห่งพระโพธิสัตว์มาก่อน ด้วยเหตุนี้รูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร จึงกลายเป็นรูปเคารพสำคัญของพุทธศาสนานิกายมหายาน เนื่องจากเชื่อกันว่าพระองค์เป็นผู้คุ้มครองชาวพุทธที่นับถือนิกายมหายาน

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เปรียบเสมือนสัญลักษณ์หรือตัวแทนของศาสนาพุทธในนิกายมหายาน โดยประติมากรรมจำลองพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้มีการสันนิษฐานว่าเป็นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ปัทมปาณี ปัจจุบันองค์จริงถูกจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

รายการอ้างอิง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. (ม.ป.ป.). *พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2567. สืบค้นจาก <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/bangkoknationalmuseums/index.php/th/hiligh/36-พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร.html>

ธนรักษ์ แพวขุนทด. (2563). *ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร(ปัทมปาณี)แห่งเมืองไชยา*. สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2567. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th/fad12/view/42903-ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร--ปัทมปาณี--แห่งเมืองไชยา>

ธีรนาถ มีนุ่น .(ม.ป.ป.). *พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในคาบสมุทรมหานคร*. กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2567. สืบค้นจาก <https://finearts.go.th/promotion/view/16811-พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในคาบสมุทรมหานคร>